

2023, Vol. 4(3), 621-640
© The Author(s) 2023
Article reuse guidelines:
<https://dergi.bilgi.edu.tr/index.php/reflektif>
DOI: 10.47613/reflektif.2023.128
Article type: Research Article

Received: 24.07.2023
Accepted: 19.09.2023
Published Online: 09.10.2023

Ateş Altınordu*

Türkiye’de Popüler Kültür ve Siyaset: Kızılıcak Şerbeti Tartışması *Popular Culture and Politics in Turkey: The Cranberry Sorbet Controversy*

Öz

Dindar-muhafazakâr ve seküler iki aile arasındaki etkileşimi konu alan popüler televizyon dizisi *Kızılıcak Şerbeti*’nin Mayıs 2023’teki kritik seçimlere yaklaşık bir ay kala Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından cezalandırılması, kamusal alanda hararetili tartışmaları da beraberinde getirdi. Dizideki Nursema karakteri bu süreçte siyasi bir sembol niteliği kazanarak birçok politik tartışmanın merkezinde yer aldı. Makale, *Kızılıcak Şerbeti* dizisi etrafındaki tartışmalardan yola çıkarak, Türkiye’de popüler kültür ile siyaset arasındaki ilişkileri incelemektedir. Çalışma kurmaca popüler kültürün toplumun kendi dinamikleri üzerine düşünmesi ve siyasi meseleleri tartışması için önemli bir alan açtığı sonucuna ulaşmaktadır. Araştırmanın bulguları aynı zamanda sansürün belirli koşullarda nesnesine duyulan popüler ilgiyi artırarak amaçlananın aksine sonuç verdiğini öne süren ‘Streisand etkisi’ hipotezini desteklemektedir.

621

Abstract

The popular Turkish television series *Cranberry Sorbet* revolves around interactions between a religious-conservative and a secular family. The decision of the Television and Radio Higher Council to censor the show a month prior to the critical elections of May 2023 gave rise to a heated controversy in the Turkish public sphere. In the meantime, a character from the series, Nursema, attained the status of a political symbol and featured prominently in public discussions about the elections. Based on the analysis of the public debate on *Cranberry Sorbet*, the article examines the relations between popular culture and politics in contemporary Turkey. The study concludes that fictional popular culture opens up an important space for citizens to reflect on their society and debate political issues. The article also finds evidence of the ‘Streisand effect,’ whereby censorship might backfire by drawing more public attention to its object.

Anahtar Kelimeler

Popüler kültür, dizi, sansür, kültür politikaları

Keywords

Popular culture, television series, censorship, cultural policy

* Sabancı Üniversitesi, atesaltinordu@sabanciuniv.edu, ORCID: 0000-0002-5672-7511.

Giriş

Türkiye kamuoyu kritik 2023 seçimlerinin yaklaşık bir ay öncesinde, popüler bir dizinin yeni bölümlerinin yayınlanmasının Radyo ve Televizyon Üst Kurumu (RTÜK) kararıyla engellenmesiyle çalkalandı. 14 Nisan Cuma akşamı *Kızılıcak Şerbeti* dizisinin bir önceki bölümünün geniş özetini yayınlayan Show TV'nin izleyicileri, sıra yeni bölüme geldiğinde İslamofobi hakkında bir belgeselle karşılaştılar. Kısa sürede durum açıklığa kavuştu: RTÜK kanala dizinin yeni bölümlerini yayınlamayacağını o akşamüstü telefonla bildirmiş, böylece kanalın yürütmeyi durdurma talebiyle mahkemeye başvurarak sonuç almasına zaman kalmamıştı.

Sezonun en popüler dizilerinden birinin yayınlanmasının bir devlet kurumu tarafından engellenmesi ve kanala ciddi bir para cezası verilmesi, harareti bir tartışmayı da beraberinde getirdi. RTÜK'ün yazılı açıklamasına göre kararın gerekçesi, dizinin 18. bölümündeki bazı sahnelerin kadına şiddeti özendiriyordu.¹ Diziyi yakından takip eden izleyiciler ve köşe yazarları ise, ülkede yayınlanan pek çok dizinin çok daha yoğun şiddet sahneleri içerdiğini ve iddia edilenin aksine dizinin kadına karşı şiddeti açık bir şekilde olumsuzladığını vurguladılar. RTÜK tarafından dizinin yayın saatinde kanala bir İslamofobi belgeseli yayınlatılmasının ise diziyeye verilen cezanın kadına şiddeti özendirmekle alakası olmadığını gösterdiğine dikkat çektiler.

622

Bu makale, *Kızılıcak Şerbeti* dizisi etrafındaki tartışmalardan yola çıkarak Türkiye'de popüler kültür ile siyaset arasındaki ilişkileri incelemektedir. Dizinin büyük ölçüde iktidar güdümündeki bir kurul tarafından seçimlerin hemen öncesinde cezalandırılması ve ardından yaşanan yoğun tartışma, popüler kültürün siyasetle dolaşıklığını net bir biçimde ortaya koymaktadır. Makale kurmaca popüler kültürün toplumun kendi üzerine düşünmesi ve siyasi meseleleri tartışması için önemli bir alan açtığı sonucuna ulaşmaktadır. Bu sebeple popüler kültürün siyasi etkilerini incelerken, ister 'metnin' kendisine ister 'okuyucu' tarafından nasıl alımlandığına odaklanılsın, çözümlemeyi yapıtın bireylerin zihninde doğrudan bıraktığı izlerle sınırlanamamak gerekir; söz konusu yapıt hakkında yürütülen kamusal tartışmalar da bu etki alanının önemli bir parçasıdır.² Çalışma aynı zamanda sansürün işlevleri ve amaçlanmayan sonuçları hakkında da çıkarımlar yapma imkânı sunmaktadır. İlerleyen bölümlerde daha ayrıntılı bir biçimde tartışılacağı gibi, *Kızılıcak Şerbeti* vakası sansürün belirli koşullarda nesnesine daha çok ilgi yönelmesine sebep olduğu için ters tepmesine gönderme yapan "Streisand etkisi" olgusuna bir örnek teşkil etmektedir (Jansen ve Martin, 2015).

Birinci bölüm kısaca dünyada ve Türkiye'de siyaset-popüler kültür ilişkilerine dair literatüre değinecektir. Bu bölüm 'içten dışa' ve 'dıştan içe' yaklaşımları birbirine eklemleyen, yani popüler kültürün hem içeriğine ve alımlanmasına hem de üretim ve dağıtım koşullarına odaklanan çift boyutlu bir çözümleme yönteminin gerekliliğini savunacaktır. İkinci bölüm *Kızılıcak Şerbeti*'ni popüler kültürün bir parçası olarak tanımlayan özellikleri tartışarak kısaca dizinin politizasyonuna olanak sağlayan siyasi bağlama değinecektir. Üçüncü bölüm *Kızılıcak Şerbeti*'nin ana temalarını ve olay örgüsünü betimleyerek, dizinin RTÜK tarafından inceleme-

ye alındığı ve sansürlendiği süreci özetleyecektir. Dördüncü bölüm, dizinin ve RTÜK cezasının kamusal alanda yol açtığı tartışmayı çevrimiçi ve geleneksel medya kaynaklarına dayanarak inceleyecektir. Sonuç bölümünde ise bu vaka incelemesi temel alınarak Türkiye’de ve dünyada popüler kültür-siyaset ilişkisine dair çıkarımlar yapılacaktır.

Popüler Kültür ve Siyaset

Popüler kültürün siyasetle etkileşimi kültürel çalışmalar alanında sıklıkla incelenen bir konu olmakla beraber, siyaset bilimi içerisinde bu konunun ne kadar önemli addedilmesi gerektiğine dair şüpheli bir yaklaşımın varlığını sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Nitekim bu disiplin içerisinde popüler kültür-siyaset ilişkilerine dair çalışmalar, seçim sistemleri, seçmen davranışı, politik ekonomi ve uluslararası güvenlik gibi araştırma alanlarının yanında marjinal bir konumda kalmaktadır (Daniel ve Musgrave, 2017; Dorzweiler, 2017).

Popüler kültürün tanımıyla ve toplumsal rolüyle ilgili 20. yüzyıl ortalarından itibaren süren bir dizi tartışma vardır. Yaygın bir tanıma göre popüler kültür geniş topluluklar tarafından sevilen veya tüketilen kültür formlarıdır, yani bir televizyon programının izlenme oranı, bir filmin gişe hasılatı veya bir albümün satış rakamı gibi kriterlere bakarak tanımlanabilir (Bennett, 1980, s. 20-21). Bir diğer yaklaşım ise popüler kültürü niceliksel değil niteliksel açıdan, ciddi bir kültürel birikim ve zihinsel çaba gerektirmeden tüketilebilecek eserler olarak tanımlar (Chambers, 1986, s. 12). Bu anlayışa göre popüler kültür sanatsal yaratıcılığın değil, kitleleri tüketici olarak gören ticari bir faaliyetin ürünüdür. Her iki yaklaşım da popüler kültürle yüksek kültürü birbirine zıt oluşumlar olarak konumlandırır (Storey, 2018, s. 5-6). Fakat John Storey’nin (2018) belirttiği gibi, her iki tanım da çeşitli problemler içerir. Örneğin türsel sınıflandırmaya göre yüksek kültürün parçası olarak görülen sanatçılar ve eserler (Luciano Pavarotti’nin ‘Nesun Dorma’ kaydı veya *Essential Pavarotti* albümleri gibi), kitleler nezdinde karşılık bularak yüksek satış rakamlarına ulaşabilirler. Veya belirli bir tarihsel dönem içerisinde popüler kültürün parçası olarak görülen sanatçılar ve eserleri (William Shakespeare, Charles Dickens veya *film noir*), başka bir dönemde yüksek kültürün parçası olarak addedilebilir (Storey, 2018, s. 6; Street, 1997, s. 8).

Popüler kültürün toplumla ilişkisi hakkında da bir dizi farklı argüman ileri sürülmüştür. Bu konudaki en temel tartışmalardan biri, popüler kültürün bireylerin beklenti ve tepkilerini tek tipleştirerek mevcut toplumsal ve siyasi düzene uyum sağlamalarını sağladığını öne sürenlerle, popüler kültürde halkın seçkinlere karşı açık veya örtük direnişini görenler arasındadır (Bennett, 1980, s. 27). Popüler kültürün içeriğini belirleyen faktörler konusunda da bir fikir birliğinden söz etmek mümkün değildir. Kültür endüstrisinin temsilcilerinin kendilerini savunurken sıkça başvurdukları ‘kültürel popülizm’ argümanı, popüler kültürün içeriğinin kitlelerin talepleri tarafından belirlendiği savına dayanır. Bu yaklaşıma göre yüksek satış rakamları hedefleyen kültürel üreticiler, doğal olarak kitlelerin isteklerine cevap veren ürünler ortaya

koyarlar; bu da popüler kültüre demokratik bir nitelik kazandırır (Street, 1997, s. 17). Adorno gibi eleştirel kuramcılar ise bu alanda talebin arzı değil arzın talebi belirlediğini savunurlar. Yani halkın beğenileri, onlara kültür endüstrisinin sunduğu ürünler tarafından şekillendirilmektedir (Adorno, 1975). Gramsci'nin hegemonya kavramını temel alan analistlere göre ise, popüler kültür aynı anda egemen sınıfların hegemonya kurma arayışlarıyla muhalif güçlerin direnişine sahne olan bir ideolojik mücadele alanıdır. Bu da her popüler kültür eserinde farklı derecelerde ve birleşim biçimlerinde egemen ve muhalif kültürlerden unsurlar bulabileceğimiz anlamına gelmektedir (Bennett, 2019).

Popüler kültürün niteliği ve toplumsal etkilerine dair bu tartışmaların yanı sıra, popüler kültürün siyasetle etkileşim biçimlerini inceleyen çalışmalar da özellikle kültürel çalışmalar literatüründe önemli bir yere sahiptir. Bu konudaki en kapsamlı metinlerden birinin yazarı olan John Street (1997), iki alan arasındaki ilişkileri üç kategori altında incelemeyi önerir. Street'in 'siyaset olarak popüler kültür' diye nitelediği kategoriye hem popüler kültür ikonlarının siyasi duruşları ve toplumsal eylemlilikleri (örneğin Bob Geldof'un düzenlediği *Live Aid* konserleri) hem de popüler kültür eserlerinin –şarkı sözleri, filmler, televizyon dizileri, romanlar vs.– içerdiği siyasi mesajlar dahildir. Bu gibi durumlarda popüler kültür güçlü duyguları harekete geçirerek ve odaklayarak kimlik oluşumuna zemin hazırlamakta, bu kimlikler de siyasi düşünce ve eylemleri biçimlendirmektedir (Street, 1997, s. 10).

Doğrudan siyasi mesajlar içermeyen popüler kültür biçimlerinin bile, toplum ve siyasete dair düşünüş biçimlerini önemli ölçüde etkilediği söylenebilir. Popüler kültür içeriklerinin hem dünyada hem de Türkiye'de siyaset tahayyülünü dönüştürdüğünü ve yerleşik siyasi normları tartışmaya açtığı ortaya koyan pek çok çalışma vardır. Lauren Berlant'a (2008) göre ABD'de 1830'lardan itibaren piyasaya çıkan bir dizi popüler roman ve film, bütün kadınların sınıfsal konumlarından bağımsız olarak paylaştıkları varsayılan ve hislerin merkezde olduğu bir 'mahrem kamu'nun inşa edilmesine katkıda bulunarak, siyaseti kadınların yaşamıyla doğrudan ilgisi olmayan bir alan olarak kurgulamıştır. Ayşe Öncü (2000), Türkiye'de 1990'larda yayına başlayan özel televizyon kanallarının bir taraftan alt gelir gruplarının ve köyden kente göçenlerin gündelik dilini, bir taraftan da eski Türkçeyi kamusal alana taşıyarak, devlet tarafından TRT yayınlarıyla desteklenen 'düzgün ve yeni Türkçe' normunu sarstığını savunmuştur. Ticari ve İslami kanallar böylece kamusal alanda temsil edilen dil biçimlerini çeşitlendirerek resmî ideolojiye kültürel alternatifler ortaya koymuştur. Nükhet Sirman ve Feyza Akınerdem (2019) ise, 2017-2018 sezonunda Kanal D'de gösterilen *Meryem* dizisinin iktidar arayışına odaklanan oyun ile hakikat ve adalet arayışına odaklanan melodrama türlerini birleştirdiğini, böylece popülizm tarafından biçimlendirilen ve hakikat sonrası olarak tanımlanabilecek günümüz siyasi atmosferinin bir alegorisini ortaya koyduğunu iddia etmişlerdir.

Street'in 'popüler kültür olarak siyaset' diye nitelediği ikinci kategori ise, siyasi aktörlerin kendilerini popüler kültür ikonlarıyla ilişkilendirerek veya popüler kültürden aldıkları biçim ve teknikleri kullanarak seçmenlerin ilgisini uyandırma ve beğenisini kazanma stratejilerini içerir. Daha sonra Birleşik Krallık başbakanı olacak İşçi Partisi lideri Tony Blair'in bir

müzik endüstrisi ödül töreninde David Bowie'yi öven bir konuşma yapması (Street, 1997, s. 48) veya seçim kampanyalarının televizyon ve reklam sektöründen gelen profesyonellerin danışmanlığında görsel-işitsel unsurların yoğun bir biçimde kullanılması yoluyla eğlenceli bir hale getirilmesi (van Zoonen, 2004) bu kategorinin örneklerindedir.

Son olarak, popüler kültür-siyaset ilişkilerinin bir diğer önemli vechesi popüler kültürün politik ekonomisidir. Siyaset, kanunlar ve politikalar yoluyla kültürel alanı düzenleyici bir konuma sahip olduğundan, popüler kültürün üretim ve dağıtım koşullarının en önemli belirleyicilerinden biridir. Hükümetler kamu yayıncılığı, denetleyici kurullar, yayım ruhsatları, telif kanunları, kültür teşvik fonları gibi araçlar üzerinden ne tür kültürel içeriklerin tüketildiğini -ve ne tür içeriklerin üretilmediğini veya tüketicilere ulaşmadığını- şekillendirirler. Özellikle otoriter rejimler, popüler kültürü rejime bağlılığı kuvvetlendirmek ve muhalefeti marjinalize etmek için bir propaganda aracı olarak kullanırken, sansür yoluyla da popüler kültürün muhalif unsurlarının halka ulaşmasını engellemeye çalışır. Fakat Guriev and Treisman'ın (2002) vurguladıkları gibi, günümüzün otoriter rejimleri geçtiğimiz yüzyılın kapsamlı ve aleni sansür politikaları yerine kısmi ve örtülü sansürü tercih etmektedirler. Esberg'e (2020) göre ise sansür, hükümetlerin siyasi olarak sakıncalı buldukları içeriklere karşı önlem almasıyla olduğu kadar bu içerikten rahatsızlık duyan destekçilerini ödüllendirme isteğiyle de de açıklanabilir.

Türkiye'de siyasetin televizyon sektörünü denetlemek için sahip olduğu araçlardan en önemlisi, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'dur (RTÜK). 1994'te özel televizyonların yayınlarını denetlemek amacıyla kurulan RTÜK'ün dokuz üyesi, siyasi partilerin meclisteki sandalye sayılarına orantılı olarak sahip olduğu kontenjanlar uyarınca belirlenmektedir. Hem konuyla ilgili akademik çalışmalar (Murat, 2018; Yesil, 2016, s. 131) hem de ulusal ve uluslararası bağımsız meslek örgütlerinin Türkiye'de basın özgürlüğüne dair raporları (Basın Konseyi, 2022; Joint International Press Freedom Mission to Turkey, 2021), bağımsız ve tarafsız bir kurum olarak işlev görmesi öngörülen RTÜK'ün özellikle son on yıl içerisinde hükümetin bağımsız yayın organlarını ve eleştirel içerikleri cezalandırmak için kullandığı bir aygıtı dönüştüğünü vurgulamaktadır. Bu çalışmada incelenen olaylar sırasında RTÜK'ün beşi iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), biri ise iktidara destek veren Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) kontenjanından seçilen, sekizi erkek toplam dokuz üyesi bulunmaktaydı. Bu dönemde kurulun başkan ve başkan vekilliği pozisyonlarında AKP kontenjanından gelen üyeler yer alırken, muhalefetteki Halkların Demokrasi Partisi (HDP) kontenjanından seçilen kurul üyesi Ali Ürküt tutuklu olduğu için toplantılara katılamadı (Solaker, 2023).

Kızılıcak Şerbeti ve Popüler Kültür

Bir önceki bölümde tartışılan, niceliği ve niteliği ön plana çıkaran her iki tanıma göre de *Kızılıcak Şerbeti* tipik bir popüler kültür yapımıdır. Yayınlandığı mecra ve zaman dilimi, dizinin geniş kitleleri hedef alan bir yapım olduğunu göstermektedir. Dizi, Türkiye'de görece dar ama eğitim düzeyi yüksek kesimler tarafından tercih edilen Netflix, Disney+ veya BluTV gibi abo-

nelik tabanlı dijital platformlarda (Yanardağoğlu ve Turhallı, 2020) değil, daha geniş kesimler tarafından izlenen ana akım Show TV kanalında yayınlanmaktadır. Bir önceki bölümün özeti ve yeni bölümün ilk saati, sezon boyunca cuma akşamları en yüksek izleyici miktarına ulaşılan ve prime time olarak nitelenen 20:00-23:00 kuşağı içerisinde yayınlanmaktadır. Bu da Show TV'nin bu diziyle yüksek izleyici rakamları ve reklam geliri hedeflediğini göstermektedir. Kanalın bu hedefe büyük ölçüde ulaştığı rahatlıkla söylenebilir, zira *Kızılçık Şerbeti* Türkiye'de 2023 sonbahar televizyon sezonunun en popüler birkaç dizisinden biri olmuştur. Dizi RTÜK cezasının devreye girdiği 14 Nisan öncesinde üst üste altı cuma akşamı total izleyici izlenme oranlarında ikinci, AB grubu izlenme oranlarında ilk sırada yer almıştır (<https://www.medya-faresi.com/rejting>).³ Yeni bölümden hemen önce ekrana gelen ve bir önceki bölümün yaklaşık yarı yarıya kısaltılmış özetini içeren yayın da sezon boyunca çoğu defa cuma akşamlarının en çok izlenen prime time programları arasında yer almıştır (<https://www.medya-faresi.com/rejting>).⁴ Diziyi televizyonda yayınlandığı zaman dilimi dışında izlemek isteyenlerin tercih ettiği *Kızılçık Şerbeti* YouTube kanalında ise, birinci sezonun bölümleri 6.4 milyon ile 11 milyon arasında izlenme sayılarına ulaşmıştır.⁵

İçeriğe odaklanan bir yaklaşımla da *Kızılçık Şerbeti*'nin Türkiye televizyonlarında 1990'ların ortalarından itibaren yerleşen popüler dizi formülüne ait çok sayıda özellik taşıdığı söylenebilir (Bhutto 2019, Çelenk 2010, Öztürkmen 2022). Dizi, aile ilişkileri etrafında kurulan olay örgüsü, toplumsal engellerle karşılaşan aşklar, ana karakterlerin sofrası etrafında toplandığı sahneler, üst sınıfların ayrıcalıklı yaşam tarzlarının detaylı bir şekilde sergilenmesi gibi unsurlar açısından Türkiye televizyonlarındaki diğer popüler 'sosyal drama'larla (Kraidy ve Al-Ghazzi, 2013) önemli benzerlikler göstermektedir. Nitekim *Kızılçık Şerbeti*'ni, tiyatrocusu Berkun Oya'nın yazdığı Netflix dizisi *Bir Başkadır* ile karşılaştıran yorumcular, farklı kültürel gruplardan bireylerin birbirleriyle kesişen hikayelerini konu alan bu iki yapım arasında önemli tematik benzerlikler görürken, *Kızılçık Şerbeti*'nin hem ana akım bir kanalda yayınlanması hem de televizyon izleyicilerinin daha aşına olduğu bir yapıya sahip olması sayesinde daha geniş bir kitleye ulaştığını vurgulamışlardır (Alçı, 2023a; Öz, 2023).

Kızılçık Şerbeti'nin bir televizyon dizisi için alışılmadık derecede siyasi tartışmaların içinde yer alması yayınlandığı dönemin siyasi bağlamı ile yakından ilgilidir. Ece Algan ve Yeşim Kaptan'ın (2023) altını çizdikleri gibi, AKP hükümetinin özellikle 2012 sonrası RTÜK yoluyla televizyon dizileri üzerindeki kontrolünü artırması, yapımcıları muhafazakâr tarih anlatılarını ve aile normlarını yücelten ve tartışmalı toplumsal konulardan kaçınan diziler üretmeye yöneltmiştir. İlerleyen bölümlerde daha ayrıntılı olarak tartışılacağı gibi, Türkiye toplumunun önemli fay hatlarından dindar-muhafazakâr/seküler ayrımını konu alan ve muhafazakâr aile yapısına eleştirel bir bakış getiren *Kızılçık Şerbeti*, denetleyici otoritenin bu beklentisiyle çelişmiştir. Dahası, Nursema'yı merkez alan ve bazı muhafazakâr çevrelerde tepkilere sebep olan olay örgüsünü içeren bölümler, Mayıs 2023'teki kritik cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimlerinin hemen öncesinde yayına girmiştir. Bölümlerin çekimiyle gösterimi arasında görece kısa bir zaman aralığı bulunan Türkiye dizi sektöründe (Öztürkmen, 2018, s. 7), yoğun po-

litizasyona sahne olan bu dönemin hem senaryoların içeriği hem de izleyicilerin alımlamaları üzerinde etki yaptığı söylenebilir.⁶

Nursema'nın Yükselişi ve RTÜK Cezası

Goldstar şirketinin yapımı olan ve senaryosunu Melisa Civelek'in yazdığı *Kızılçık Şerbeti*'nin olay örgüsü, genç iş insanı Fatih ve diş hekimliği öğrencisi Doğa'nın ilişkisi etrafında gelişir. Dizinin içeriğine toplumsal bir boyut kazandıran en önemli unsur, Fatih'in dindar-muhafazakâr, Doğa'nın ise seküler bir çevreden geliyor olmasıdır. Doğa'nın hamile kalmasıyla beraber ilişkinin evliliğe evrilmesi sonucunda iki ailenin birbirleriyle girdikleri etkileşim, hikâyenin hem sosyolojik hem de melodramatik açıdan detaylandırılması için zengin bir alan açmaktadır.

Dizinin ilk bölümünden itibaren vurguladığı temalardan biri, Türkiye'de aile hayatına ve toplumsal yaşama birbirinden farklı yaklaşan iki kültürel grubun varlığıdır. Arslan ve Ünal aileleri arasında eve girerken ayakkabı çıkarma, büyüklerin elini öpme, içki içme gibi pek çok alışkanlık konusunda önemli farklılıklar vardır. Üstelik muhafazakâr Ünal ailesinin üst, seküler Arslan ailesinin ise orta-üst sınıf yaşam standartlarına sahip olması sebebiyle bu farklılıklar büyük ölçüde sınıfsal boyutundan arındırılmıştır. Bölümler ilerledikçe iki ailenin kadınlara yaklaşımındaki farklılıklar senaryonun merkezine yerleşir. Doğa'nın lise müdürü annesi Kıvılcım, kızının çocuk doğurup muhafazakâr bir aileye gelin gidince mesleki kariyerinden vazgeçeceğinden ve özgür bir birey olarak yaşamasının engelleneceğinden endişe etmektedir. Gerçekten de zamanla Doğa'nın akşam yanında eşi olmadan dışarı çıkması, dekolte giymesi ve hatta sosyal medyaya fotoğraflarını koyması Ünal ailesinin çeşitli bireyleri tarafından sorun edilecek ve Doğa davranışlarını muhafazakâr normlara daha uygun hale getirmesi konusunda uyarılacaktır.

Kızılçık Şerbeti'nin özellikle RTÜK'ün verdiği ceza sonrası Türkiye kamuoyunda yaygın olarak tartışılan olay örgüsünün merkezinde, Ünal ailesinin muhafazakâr normlara bağlı kızları Nursema'nın dönüşüm hikayesi yer almaktadır. Ailesi tarafından âşık olduğu kişi yerine tanıdıklarının oğlu İbrahim'le evlendirilen Nursema, nikah gecesi birlikte olmayı reddettiği İbrahim tarafından camdan aşağı itilir. İki gün boyunca yoğun bakımda kalan genç kadın, uyandığında kendini İbrahim'in ailesi tarafından tecrit edilmiş halde bulsa da Doğa'nın ve Doğa'nın teyzesi Alev'in yardımlarıyla hastaneden kaçır. Ardından -diziye ilgili tartışmalarda sıklıkla gönderme yapılacak bir sahnede- aile üyeleriyle yüzleşir ve onları itibar ve huzurlarını kızlarının iyiliğinden daha çok önemsemekle suçlar.

Nursema'nın camdan atıldığı 18. bölümün yayınlanmasından iki gün sonra, 12 Mart'ta, RTÜK başkanı Ebubekir Şahin Twitter üzerinden yaptığı açıklamayla *Kızılçık Şerbeti* dizisine "kadına karşı şiddet ve kadınlara baskıyı teşvik etmeye yönelik yayınlar" sebebiyle inceleme başlatıldığını duyurdu.⁷ Kurul 22 Mart'ta sözkonusu bölümdeki bazı sahneler sebebiyle Show TV'ye 1 milyon TL para ve beş hafta boyunca diziyi yayından kaldırma cezası verdi. RTÜK

ilgili kanun maddesine göre verilebilecek en yüksek cezaya tekabül eden bu karara gerekçe olarak İbrahim'in Nursema'ya hakaret ederek onu camdan aşağı ittiği kesitin "toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düştüğü ve kadını istismar eder nitelikteki bu sahnelerin kadınlar için aşağılayıcı ve onur kırıcı olduğu" yönündeki kanaatini gösterdi (RTÜK, 2023).⁸ Show TV'nin bölge idare mahkemesinde açtığı davadan ilk etapta yürütmeyi durdurma kararı çıksa da Ankara İdare Mahkemesi dizinin 23. bölümünün yayınlanacağı 14 Nisan günü bu kararı iptal etti. Sonuç olarak kanal dizinin gösterim saatinde RTÜK tarafından gönderilen, Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan bir alıntıyla başlayan İslamofobi konulu bir belgesel yayınlamak zorunda kaldı (Habertürk, 2023).

Kızılılık Şerbeti'nin oyuncuları sosyal medyada uygulamaya tepki gösterirken, sürekli izleyicileri de Twitter'da #RTÜKKızılılıkŞerbetineDokunma etiketiyle bir kampanya başlattılar. Bir süre sonra dizi sektörünün çeşitli bileşenlerinden art arda kararı protesto eden açıklamalar geldi. Kanal D'de yayınlanan *Yargı* dizisinin set çalışanları üzerinde #kızılılıkşerbeti #sansürehayır yazan pankartlarla fotoğraf çektirirken, dizi oyuncuları sosyal medyada RTÜK'ün kararını eleştiren paylaşımlarda bulundular (Cumhuriyet, 2023).⁹ Star TV'de yayınlanan ve cuma akşamları prime-time'da *Kızılılık Şerbeti*'nin rakibi olan *Yalı Çapkını* dizisinin oyuncuları ve yönetmeni sosyal medyada sansürlenene diziye desteklerini ifade ettiler. (Gazete Duvar, 2023). *Aile*'nin senaristleri ise dizinin o haftaki bölümüne bir karakterin akşam *Kızılılık Şerbeti*'ni izleyeceğini söylediği bir diyalog ekleyerek sansürlenene dizinin ekibiyle dayanışmalarını ortaya koydular (T24, 2023). Bu arada sektörün önde gelen meslek örgütlerinden Sinema, Reklam, Dizi ve Tv Programı Çalışanları Sendikası (Sinema TV Sendikası) ve Senaryo ve Diyalog Yazarı Sinema Eserleri Sahipleri Meslek Birliği (SenaristBİR), RTÜK'ün sansür uygulamasını kınayan ve kararın geri alınmasını talep eden bildirimler yayımladı.¹⁰

Kültürel üretim alanının çeşitli aktörlerinden gelen bu protestolara, bir sonraki bölümde daha ayrıntılı biçimde tartışılacağı gibi köşe yazarları ve akademisyenlerin geleneksel ve dijital medyada dile getirdikleri eleştiriler de eklendi. Belki de bu kuvvetli toplumsal tepki karşısında Ankara Bölge İdare Mahkemesi 26 Nisan'da RTÜK'ün kararını bozdu ve dizi iki hafta aradan sonra 28 Nisan Cuma günü yeniden gösterilmeye başlandı (Altuntaş, 2023). Dizinin siyasete de temas eden toplumsal içeriği, hükümetin önde gelen kültürel denetleme araçlarından RTÜK tarafından cezalandırılması ve ardından kamusal alanda ortaya çıkan hararetli tartışma göz önüne alındığında, *Kızılılık Şerbeti* vakasının Türkiye'de popüler kültür-siyaset ilişkilerini çözümlenmek için özellikle elverişli bir 'stratejik araştırma malzemesi' (Merton, 1987) sunduğu söylenebilir.

Bir sonraki bölüm, bu ilişkiyi *Kızılılık Şerbeti*'ne dair kamuoyu tartışmasına odaklanarak incelemektedir. Veriler, Türkçe yayın yapan çevrimiçi haber ve yorum mecralarında 1 Mart-1 Mayıs 2023 tarihleri arasında yayınlanan konuyla ilgili makalelerin içeriklerinden elde edilmiştir. İlgili makalelere Google arama motorunun 'Haberler' sekmesinde "Kızılılık Şerbeti" terimiyle, tarih tabanlı filtreleme kullanılarak yapılan arama sonucunda ulaşılmıştır. Haber

sitelerinin dışında kalan blog yazılarına ise aynı terimle ve tarih aralığıyla yapılan genel Google araması sonuçlarının yazar tarafından elenmesi yoluyla ulaşılmıştır.

Kızılçık Şerbet'i Tartışmak

Türkiye’de seküler ve muhafazakâr kesimlerin farklılıklarını bir evlilik vesilesiyle etkileşime giren iki ailenin hikayesi üzerinden anlatan *Kızılçık Şerbeti*, Show TV’de 2022 Ekim ayının son haftasında yayına girdikten sonra sosyal medyada üzerinde sıklıkla yorum yapılan bir dizi oldu. Fakat dizinin köşe yazarları ve akademisyenlerin de ilgisini çekerek kamusal alanda hararetli bir tartışmaya konu olması, RTÜK’ün 22 Mart 2023’te dizinin 18. bölümündeki bazı sahneler sebebiyle Show TV’ye ceza verme kararı almasıyla başladı.

Muhafazakâr forumlarda dizinin dindar-muhafazakâr kesimi olumsuz bir biçimde portrelediğine dair dile getirilen hoşnutsuzluk, RTÜK’ün sansür kararı almasının hemen ardından Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetine yakın yayın organlarından *Yeni Şafak*’ta Yusuf Kaplan’ın (2023) yazdığı bir köşe yazısıyla görünürlük kazandı. Kaplan bu yazısında dizinin “laik militanlık” zihniyetiyle “muhafazakâr-İslami kesimleri aşağıla[dığını]” ve Müslüman aileleri ikiyüzlü kurumlar olarak gösterdiğini savundu. Seküler lise müdürü Kıvılcım’ın, iftar açmak için geldiği lokantada yan masadaki turistlerin içki içmesine öfkelenen muhafazakâr karaktere Türkiye’nin laik bir ülke olduğunu hatırlattığı bir sahneyi “Ramazan ayında Müslüman bir ülkede oruca ... saygısızlık gösterilmesi” olarak yorumlayan Kaplan, yazısını henüz dört gün önce bu yönde bir karar almış olan RTÜK’e kanala bir an önce yaptırım uygulama çağrısı yaparak bitirdi: “RTÜK, gerekeni yapmalı! Uyumamalı! Yeter artık!”¹¹

RTÜK cezasını eleştiren yazarların hemen hemen hepsi, kurumun kararına gerekçe olarak gösterdiği dizinin kadına şiddeti özendirmediği iddiasının ikna edici olmadığı görüşünde birleştiler. *Habertürk* köşe yazarı Nagehan Alçı (2023a), cinsiyetçiliği ve kadına şiddeti açıkça olumsuzlayan bir diziyeye tam da bu sebeplerle ceza verilmiş olmasının anlamsızlığını vurgularken, bu argümanını desteklemek için Show TV’nin isteği üzerine bazı akademisyenlerin yazdığı ve mahkemeye uzman görüşü olarak sunulan metinlere gönderme yaptı (Alçı, 2023b). Bu uzmanlardan iletişim profesörü Süleyman İrvan (2023), cezaya sebep olarak gösterilen sahne dizinin bağlamı içerisinde yorumlandığında RTÜK’ün iddiasının tam tersi bir sonuç çıktığını öne sürdü: “RTÜK eğer dizilerde kadına şiddetle mücadele edilsin istiyorsa bu gibi sahneler örnek olarak verilebilir.”

Diğer yorumcular ise, RTÜK’ün gösterdiği gerekçenin cezanın gerçek sebeplerini örtmek için kullanılan bir kılıf olduğunu öne sürdüler. Cumhuriyet yazarı Nilgün Cerrahoğlu (2023) bu gerekçeyi “bir şaka” olarak niteleyerek kurul üyelerine tepki gösterdi: “Zekâmızı da artık bu kadar hor görmeyin.” *Birgün* yazarı Tuğçe Madayanti Şen (2023) dizinin kadına şiddeti özendirmediği iddiası hakkında “inandırıcı değil” tabirini kullanırken, akademisyen Cemre Kavuker (2023) *Evrensel*’de ceza için verilen bu gerekçeyi bir “bahane” olarak nitelendirdi. Haftalık gazete *Oksijen* için kararı yorumlayan sosyologlardan Ateş Altınordu “samimiyetsiz”

olarak nitelediği RTÜK açıklamasını siyasi iradenin baskısı altında verilen mahkeme kararlarına kılıf uyduran gerekçeli karar metinlerine benzetirken, Feyza Akınerdem ise RTÜK’ün diziyi tam olarak hangi sebeple cezalandırdığı sorusuna açıkça cevap vermekten kaçındığını vurguladı. Yazgülü Aldoğan (2023) siyaset bilimi bloğu *Politikyo!*’da benzer şekilde dizinin iktidarda ve onun temsil ettiği kesimlerde yarattığı rahatsızlığın başka sebepleri olduğunu öne sürdü: “RTÜK bu sahne üzerine ne diyor biliyor musunuz: Kadına şiddeti özendiriyor! ... Oysa sıkıntı başka.”

Peki RTÜK’ün gösterdiği gerekçe ikna edici değilse, dizi aslında neden cezalandırılmıştı? *Kızılçık Şerbeti*’ne verilen ceza ile ilgili tartışmanın merkezindeki soru tam da buydu. Bazı yazarlar, RTÜK kararının arkasındaki gerçek sebebin, hükümetin 6 Şubat depremleri sonrası iktidarı eleştiren yayımlar yapan Ciner Medya Grubu’nu cezalandırmak istemesi olduğunu öne sürdüler. Bu yöndeki kanı ilk olarak CHP kontenjanından RTÜK üyeliğine seçilen ve söz konusu karar alınırken karşı oy kullanan İlhan Taşçı tarafından dile getirildi. Taşçı’ya göre kanala verilen ceza, komedyen Ali Sunal’ın aynı kanaldaki *Güldür Güldür* programında hükümeti binaların yıkılmasındaki sorumluluğu ve arama kurtarma çalışmalarındaki yetersizliği sebebiyle keskin bir dille eleştirmesine verilen bir karşılıktı.¹² Benzer bir şekilde iletişim bilimci Ceren Sözeri (2023) de okurlarına, Ciner Medya Grubu’nun deprem sonrasındaki eleştirel yayımları sebebiyle iktidar tarafından hedef alındığını hatırlattı. Gruba ait gazetelerden *Habertürk*’te yazan Nagehan Alçı (2023) ise hükümetin “Kızılçık Şerbeti üzerinden Ciner Medya Grubu’nun bağımsız ve tarafsız duruşuna ayar çekmeye” çalıştığı şüphesini dile getirdi.

Kamuoyunda daha ağır basan görüş ise her ne kadar RTÜK’ün gösterdiği gerekçe ikna edici olmasa da sansür kararının sebebinin yine dizinin içeriğinde aranması gerektiği idi. Bu görüşü savunan yazarlara göre dizi, gündeme getirdiği konular Türkiye’deki dindar-muhafazakâr seçkinleri rahatsız ettiği ve hükümetin siyasi çıkarlarına ters düştüğü için cezalandırılmıştı. *Evrensel* yazarı Sözeri (2023), dizinin Ünal ailesi üzerinden alışlagelmiş dışında varlıklı muhafazakâr kesimin hayat tarzını tartışmaya açtığını vurguladı: “[Z]engin Müslüman bir ailedeki din, ticaret ve aile ilişkilerinin dokunduğu güncel bir sinir ağ var.” Sözeri’ye göre dizi formatının içerdiği dramatisasyon imkanları, *Kızılçık Şerbeti*’nin Türkiye’de İslam’ın ekonomik ve siyasi çıkarlarla nasıl iç içe geçtiğine etkili bir biçimde ayna tutmasını sağlamıştı: “Bunu Habertürk’te tahlil olarak dile getirseniz bu kadar etkili olmaz.”

Yorumcuların hemen hepsi, 16. bölümden itibaren gelişen ve Nursema’nın ailesi tarafından kendi isteğine karşı evlendirilerek nikah gecesini damat tarafından camdan atılmasını içeren olay örgüsünü bu cezanın sebebi olarak görüyorlardı. Bazı yazarlara göre Nursema’nın yaşadığı travmatik olaylar sırasında en çok seküler Arslan ailesinin kadınlarından destek görmesi ve bu tecrübesi sonucunda onlarla yakınlaşması, hükümetin uzunca bir süredir uyguladığı ve yaklaşan seçimler öncesinde dozunu artırdığı kutuplaştırma stratejisine ters düşüyordu. *Cumhuriyet* köşe yazarı Nilgün Cerrahoğlu, biri seküler diğeri muhafazakâr iki ailenin dünür olmasının “[m]ikro düzeyde ... ‘Türkiye’nin akraba-aile olması’ gibi” bir olasılığı temsil et-

tiğini vurgulayarak, dizinin bu motif Cumhuriyet İttifakı'nın seçim stratejisine ters düştüğü için cezalandırıldığını öne sürdü:

Cumhuriyet İttifakı tarafından taban tabana 'karşıtlık' ve dibine dek 'ötekileştirme' üzerine kurgulanan bir seçim kampanyasının ruhuna aykırı düşüyor Kızılçık Şerbeti. İktidarın söylemlerinin 180 derece tersine bir sosyal barış içeriyor. ... Ötekileştirmenin ... kasıtlı olarak bu kerte toksik boyutlara taşındığı bir ortamda, kitabın ortasından sosyal kutuplaşmaya ayna tutan ve bilinçli farkındalık yaratmaya çalışan popüler bir diziye yer verilir mi? Verilmez.

Siyaset bilimci Yazgüllu Aydoğan'a (2023) göre, kültürel farklılıklara rağmen kurulan bu dayanışmanın AKP'nin kamplaştırma siyasetinin en önemli eksenlerinden toplumsal cinsiyet üzerinden tesis edilmesi, hükümet için daha da rahatsız ediciydi:

AKP-MHP iktidarı, 20 yıllık başarısını toplumu ayırıştırmakta; dindar-muhafazakâr-milliyetçi kesimle seküler-modern yaşam tarzını benimsemiş kesimi birbiriyle yaşayamaz mahallelere bölmekte buldu. Bu dizide bilinçli olarak önerilen ve gösterilen ise kadın erkek sorunsalı etrafında başörtülü kadınla mini etekli kadını erkek tahakkümüne karşı birlikte mücadele etmeye çağırması ve gerçek sorunun itaat ve biat olduğunu anlatması. Başınız açık ya da kapalı, dindar ya da seküler, her durumda eziliyor, tacize uğruyor, susmak ve razı olmak zorunda kalıyorsunuz, birlikte mücadele edin deniliyor. ... Kamplara ayrılmak yerine birlikte yaşayabilirsiniz ... RTÜK'ü bu kadar celallendiren, dizinin tam da seçim öncesi birlik beraberlik mesajı vermesi.

Aydoğan gibi feminist blog *Sharfliler*'de yazan Gözde Cöbek de (2023) kadınların iktidar partileri tarafından tetiklenen seküler-dindar bölünmesinin ötesine geçerek dayanışma kurabilecekleri ve ataerkil yapılara karşı birlikte mücadele edebilecekleri fikrinin muhafazakâr siyasetçileri rahatsız ettiğini savundu.

RTÜK yasağını toplumsal cinsiyet penceresinden yorumlayan diğer yazarlar, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekildiği ve AKP ile beraber Cumhuriyet İttifakı'nda yer alan Yeniden Refah Partisi'nin 6284 sayılı Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un kaldırılmasını talep ettiği bir konjonktürde, zorla evlendirildiği erkeğin ve kendi ailesinin karşısında güçlü bir duruş sergileyen Nursema karakterinin iktidar bloğu tarafından bir tehdit olarak algılanmasının doğal olduğu görüşünü savundular.¹³ Cöbek'e göre (2023) aile baskısına ve erkek şiddetine maruz kalan Nursema'nın verdiği mücadele dizinin sansürlenmesine sebep olmuştu:

Nursema, camdan atıldığında hayatta kalıp bunun hesabını sormak yerine ölmüş olsaydı ve bu olay böylece kapansaydı, dizi yine bu cezayı alır mıydı? Almazdı elbette. Ama Nursema hayatta kalıp hem kocaya hem ailesine hem de kendi ailesine başkaldırarak sadece Pembe Hanım'ın değil, aile kurumunu iktidarının merkezine oturtan devletin de huzurunu kaçırdı.

Dizinin muhafazakâr aile normlarına yönelttiği eleştirel bakışın, bu kurumu siyasi söyleminin merkezine oturtan hükümet çevresinde tedirginlik yarattığı gözlemi diğer pek çok yazar tarafından da paylaşılıyordu. Gazeteci Emine Uçak’a (2023) göre de hükümeti esas rahatsız eden nokta, Nursema’nın hikayesinin hem muhafazakâr aile yapısına hem de kendini bu yapının muhafızı olarak konumlandıran siyasi erklere başkaldırı fikri içermesiydi: “[E]ğer siz hesaplaşıp yüzleşiyorsanız, daha doğrusu yüzleşme cesaretini gösterip bir mücadele ortaya koyabiliyorsanız, bu demektir ki şiddet konusunda bunu aile içinde yapan, siyaseten de yapar” (Özdemir, 2023). Benzer şekilde Madayanti Şen de (2023) kadının itaatkâr bir rol üstlendiği muhafazakâr aile yapısının hükümetin siyasi ajandasında önemli bir yere sahip olduğunu vurgulayarak iktidarın dizide verilen mesajları üzerine alınmasının doğal olduğunu savundu.

Bazı yazarlar ise muhafazakâr ailelerde yetişen çok sayıda genç kadının Nursema’yla benzer deneyimler yaşadıkları için kendilerini bu kurmaca karakterle özdeşleştirdiklerini gözlemleyerek, Nursema’nın annesi Pembe Hanım’a yönelttiği “Senin o evdeki huzurun bozulsun biraz anne!” sözlerinin bu kadınların isyanının sembolüne dönüştüğünü vurguladılar (Erbiber, 2023; Gökırmaklı, 2023; Kavuker, 2023; Sarıgül, 2023). Bu yorumculara göre de RTÜK’ün verdiği cezanın gerçek sebebi, yaşadığı baskılar karşısında güçlü kalan ve ailesine başkaldıran bu kadın karakterdi. Örneğin siyasi iletişim uzmanı Nuran Yıldız (2023) RTÜK üyelerinden sadece birinin kadın olduğunu altını çizerek, Nursema’nın çizdiği güçlü kadın profilinin bu grubu rahatsız ettiğini iddia etti: “Erkek egemen RTÜK için kendini var eden, boyun eğmeyen, erkek tahakkümünü kabul etmeyen Nursema ‘kötü örnek’ti.” Sosyolog Feyza Akınerdem dizinin aldığı cezayı hükümetin Nursema’nın dönüştüğü güçlü, kendi iyiliğini ailesinin beklentilerinden daha çok önemseyen kadın figüründen rahatsızlık duymasına bağlarken (Özdemir, 2023), kadın çalışmaları uzmanı Funda Şenol da benzer şekilde hükümet açısından dizideki problemin “dindar ailesine ve onun kurallarına isyan eden müteedeyin bir kadın karakter kurulanması” olduğunu ileri sürdü (Öz, 2023).

Sosyolog Ateş Altınordu (2023), Nursema’nın ailesine yönelttiği toplumda saygın bir görünüm sergilemeyi onun iyiliğinden daha çok önemsediklerine dair eleştirinin, muhafazakâr kesimin zayıf karnını işaret ettiğinin altını çizdi. Muhafazakâr ailelerin çocukları arasındaki deizmi benimseme ve başörtüsünü çıkarma eğilimlerine dair kamusal tartışmalarda, gençlerin aile yaşamlarında tanık oldukları ahlaki ikiyüzlülüğün önemli bir etken olarak gösterildiğini vurgulayan Altınordu, dizinin bu hassas noktaya temas etmesi sebebiyle muhafazakâr kesimin ilerigelenleri arasında rahatsızlık yarattığını savundu. Tuğçe Madayanti Şen de (2023) benzer bir noktaya dikkate çekerek, muhafazakâr aktörleri rahatsız eden asıl unsurun Nursema’nın “geleneksel yemek içtması sahnesinde ailesinin ikiyüzlülüğünü ortaya koyması” olduğunu vurguladı.

Nursema karakteri henüz RTÜK kararı açıklanmadan önce, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nde yapılan Feminist Gece Yürüyüşü’nde “Babaya, abiye, sevmediğin nişanlıya, görücü-

ye, patriyarkal kapitalist düzene karşı, yanındayız Nursema!’ yazılı bir pankartın açılmasıyla kendine toplumsal hareketler düzleminde yer bulmuştu (Erbiber, 2023). Dizinin sansürlenmesiyle alevlenen tartışmalar esnasında ise Nursema sıradan bir dizi karakterinin ötesine geçerek dindar-muhafazakâr ailelerine yabancılaşma yaşayan genç kadınları temsil eden sosyolojik bir kategoriye ve -Zehra Çelenk’in altını çizdiği gibi (Sarıgül, 2023 içinde)- muhafazakâr toplumsal cinsiyet normlarına karşı içeriden başkaldırıyı temsil eden siyasi bir sembole dönüştü. Bunun belki de en çarpıcı göstergesi, çok sayıda yorumcunun yazılarında “Nursemalar” ifadesini kullanmalarıydı.¹⁴

Dizinin yayınının yasaklandığı günlerde yaklaşmakta olan cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimlerine dair tartışmalarda, mütedeyyin kadınlar arasında bir grubu temsil ettiği varsayılan Nursema karakteri sık sık gündeme geldi. Gazeteci Elçin Poyrazlar (2023) İngilizce siyasi haber sitesi *Politico*’da hayalleri muhafazakâr aile normlarıyla çelişen çok sayıda mütedeyyin kadının Nursema’yla özdeşlik kurduklarını ileri sürerek AKP’nin aşırı İslamcı partilerle girdiği seçim ittifakının muhafazakâr kadınlar arasında bir kopuşa sebep olabileceği ihtimali üzerinde durdu. Gazeteci Işıl Öz (2023) *Medyascope*’ta röportaj yaptığı konuşuna “Nursema oyunu kime atar?” diye sorarken, *BBC Türkçe*’de benzer bir soru yöneltilen siyaset bilimci Betül Doğa Akkaş, “Nursemaların oy tercihi değişmedi, Nursemalar yine Ak Parti’ye oy verecek” cevabıyla bu kurmaca karakterin belirli bir seçmen grubunu temsil ettiği fikrini tekrarladı (Özdemir, 2023). Araştırmacı ve sivil toplumcu Şehide Zehra Keleş (2023) ise *Politikyo!*’da genç muhafazakâr kadınların AKP’den kopuşunu tartıştığı makalesine “Nursemalar ilk turda bitirebilir!” başlığı atarak, ana muhalefet partisi CHP’yi yaklaşan seçimler öncesinde bu grubu sadece başörtüsü üzerinden tanımlamaması yönünde uyardı:

Siz dindar aile baskısı altındaki Nursema’nın oyuna talipken Nursema erkek şiddetiyle tanıştı, başka mahallelerin kadınları ile başka ortaklıklar kurdu, odadan odaya çoktan geçti. Kısacası, AKP’nin bizi içine sıkıştırdığı, sizin de aynı sınırlılıkla devraldığımız “başörtülü” paketi bize dar geliyor.

Köşe yazarları ve akademisyenlerin yanı sıra bazı politikacılar da seçim kampanyalarında bu kurmaca karaktere gönderme yapmaktan geri durmadılar. CHP İstanbul milletvekili Gürsel Tekin, yaklaşan cumhurbaşkanlığı seçimlerinin Türkiye’de kadın haklarının geleceğini belirleyeceğini vurgulamak amacıyla Twitter’da Nursema’nın hikayesini gündeme getirdi:

Eğer Erdoğan kazanırsa Nursema’nın beyanı esas olmayacak. Evlendiği gün eşini camdan atan ruh hastası korunacak. Eğer Kılıçdaroğlu kazanırsa Nursema’nın beyanı esas olacak. Bu ruh hastası hesap verecek. Nursema boşanacak, nafaka alacak ve yeni bir hayat kuracak. Seçim bizim.”¹⁵

Bir seçmen grubunu nitelemek amacıyla bu kurmaca bir dizi karakterine gönderme yapan siyasi analizler, 14 Mayıs'ta cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turu ve milletvekili seçimi sonuçlandıktan sonra da devam etti. Siyaset bilimci Betül Doğa Akkaş (2023), CHP'nin de içinde yer aldığı Millet İttifakı'nın iki seçimde de beklentilerin altında kaldığı günün ardından kaleme aldığı “‘Nursemalar’ neden CHP'ye oy vermedi” başlıklı makalesinde, bu sefer erkekler de dahil olmak üzere bütün eğitilmiş, orta ve orta-üst sınıf “endişeli muhafazakâr” seçmenleri bu kategoriye dahil etti. Deneyimli gazeteci Mehmet Y. Yılmaz (2023) ise cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turundan hemen önce muhafazakâr kadınlara hitaben yazdığı ve onları Yeniden Refah Partisi ve Hüdapar'ın Cumhur İttifakı'na katılmasıyla beraber kadın haklarında yaşanabilecek gerilemelere karşı uyardığı yazısına “Nursemalar kimden korkmalı?” başlığını attı.

Sonuç

Bu makalede detaylı olarak incelenen *Kızılçık Şerbeti* örneğinden yola çıkarak, Türkiye’de ve dünyada popüler kültürün siyasetle ilişkisine dair ne gibi çıkarımlar yapılabilir?

634

Birçok siyaset bilimci siyasetçilerin seçmenlerin ilgisini çekmek ve beğenisini kazanmak için popüler kültür kökenli teknikleri uyarladıklarını kabul etmekle beraber, özellikle kurmaca popüler kültürün siyasi kamusal alanın dışında kaldığını varsaymaktadırlar (Daniel ve Musgrave, 2017; Dorzweiler, 2017). Oysa bu çalışmanın gösterdiği gibi *Kızılçık Şerbeti* gibi popüler bir dizi, vatandaşların dindar ve seküler yaşam biçimleri arasındaki farklılıklar ve ortak noktalar, muhafazakâr aile değerlerinin içerdiği çelişkiler ve kadınların gündelik yaşamda maruz kaldıkları baskılar gibi toplumsal temaları masaya yatırarak tartışmalarına olanak sağlayabilir. Bir diğer deyişle, bazı kurmaca popüler kültür eserleri toplum üzerine düşünmek ve siyasi meseleleri tartışmak için önemli alanlar açmaktadırlar. Asu Aksoy ve Kevin Robins’in (2000) Avrupa’daki Türkiye kökenli göçmenlerin uydu üzerinden izledikleri Türkçe televizyon programlarının bu bireylerin iki toplum arasındaki konumları ve kültürel kimlikleri üzerine düşünceleri için vasıta olduğu yönündeki bulguları da bu tezle paralellik göstermektedir.

Bu süreç birbirine paralel olarak (1) izleyicilerin bireysel his ve düşünceleri, (2) izleyicilerin gündelik yaşamda birbirleriyle yaptıkları sohbetler ve (3) sosyal ve geleneksel medyadaki tartışmalar düzlemlerinde gerçekleşmektedir. Üstelik kurmaca popüler kültür yapıtları üzerinden yürütülen toplumsal tartışmalar, ilgi uyandıran karakterlere ve sürükleyici olay örgülerine gönderme yaptığı için sadece olgusal referanslar içeren siyasi tartışmalara göre vatandaşların ilgisini daha canlı tutmaktadır (van Zoonen, 2004). Oyuncu Nihal Yalçın’ın *Kızılçık Şerbeti*’ne verilen ceza üzerine yaptığı yorum tam da bu noktaya dikkat çekmiştir: “Kurgu, gerçeklerden daha kuvvetlidir. Duyguları harekete geçirir, empati yeteneğini güçlendirir.”¹⁶ Ceren Sözeri’nin (2023) önceki bölümlerde bahsedilen, *Kızılçık Şerbeti*’nin dinin ticari ve siyasi çıkarlarla iç içe geçmesine aynı medya grubunun haber kanalında yapılacak bir analize göre çok

daha etkili bir biçimde ayna tuttuğu savı da bu görüşü desteklemektedir.

Bir popüler kültür yapımının siyasi etkileri olduğunun belki de en somut göstergesi, siyasi aktörlerin bu esere gösterdikleri olumlu veya olumsuz tepkilerdir. John Street'in (1997, s. 176) belirttiği gibi, "Sansür, popüler kültür ile siyaset arasındaki bağlantıyı açıkça ortaya koyar." AKP hükümetinin kültür alanına müdahale amacıyla kullandığı en önemli araçlardan biri olan RTÜK'ün, dizinin içerdiği mesajlara ve muhafazakâr çevrelerde yarattığı tepkilere kayıtsız kalmayarak ilgili kanala ceza vermesi, iktidarın popüler kültürü siyasi sonuçları olan bir saha olarak gördüğünü net olarak ortaya koymaktadır. Aynı zamanda Esberg'in (2020) bakış açısını takip ederek, hükümetin *Kızılçık Şerbeti*'ni dizinin muhafazakâr çevrelerde yarattığı rahatsızlık üzerine sansürleyerek seçimde kuvvetli desteğini beklediği bir grubu ödüllendirdiğini söyleyebiliriz.

Bir diğer taraftan da dizinin içerdiği toplumsal cinsiyet odaklı eleştirel bakış, Nursema karakterinin kendine feminist aktivistlerin pankartlarından muhalif siyasetçilerin seçim mesajlarına kadar yer bulan bir siyasi sembole dönüşmesiyle sonuçlanmıştır. Bu açıdan *Kızılçık Şerbeti* örneği, popüler kültür unsurlarının yaratıcı uyarlamalar yoluyla muhalefet stratejilerinde kritik bir rol oynayabileceğini göstermiştir (Hintz, 2021). Mayıs 2023 seçimleri öncesinde ve sonrasında 'Nursemaların oy tercihi' üzerine yapılan akıl yürütmeler ise kurmaca bir karakterin seçmen davranışı analizlerinde bu derece merkezde yer aldığı ender örneklerden birini oluşturmuştur.

Çalışmanın ortaya koyduğu bir başka bulgu ise, hükümetlerin muhalif içerikli popüler kültür eserlerinin etkisini sansür veya ceza yoluyla kısıtlama girişimlerinin ters tepme olasılığını barındırdığıdır. Sosyal ve geleneksel medyada pek çok yorumcu, RTÜK cezası açıklanana kadar *Kızılçık Şerbeti*'ni hiç izlemediklerini, fakat dizinin sansürlenmesi üzerine merak duygusuyla internet üzerinden diziyi takip etmeye başladıklarını bildirmişlerdir (Madayanti Şen, 2023; Sözeri, 2023). Köşe yazarı Esin Övet'in (2023a) yerli dizi izleme alışkanlığı bulunmayan çok sayıda kişinin RTÜK cezası sonrası internet üzerinden dizinin eski bölümlerini izlemeye başladıklarını tespit ettiği "Yasaklar Caziptir" başlıklı yazısı da bu bulguyu desteklemektedir.

Popüler kültürün siyasi etkilerinin sadece eserlerin içeriğinden değil aynı zamanda kamusal alanda bu eserler hakkında yürütülen tartışmalardan da kaynaklandığı göz önüne alındığında, daha önce televizyon dizileri üzerinde durmayan çok sayıda köşe yazarı ve akademisyenin RTÜK cezası üzerine *Kızılçık Şerbeti*'yle ilgili yazılar yayınlamaları da sansür eyleminin dizinin siyasi etkisini artırdığını göstermektedir. Bu örnekten yola çıkarak popüler televizyon dizilerinin hükümetler tarafından cezalandırılmasının sansürün belirli durumlarda söz konusu malzemeye daha çok dikkat çekerek amaçlananın tersi bir etki yarattığı durumları niteleyen "Streisand etkisi"ne (Jansen ve Martin, 2015) yol açacağı söylenebilir.

- 1 <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detay/19541>.
- 2 Burak Özçetin'in (2019) 2016 Altın Kelebek ödül töreninde yılın dizisi ödülü alan *Diriliş: Ertuğrul* ekibinin teşekkür konuşması yapmasına izin verilmemesi ve töreni sunan Okan Bayülgen'in alaycı bir ifadeyle diziyi izlemediğini belirtmesi üzerine ortaya çıkan tartışmayı çözümlendiği makalesi, popüler kültür eserlerinin içeriği kadar kamusal alanda yarattığı tartışmaları da merkeze alan çalışmalara iyi bir örnek teşkil etmektedir.
- 3 AB grubu eğitim, meslek, ve gelir verilerine göre sosyo-ekonomik statüsü en yüksek olan kesimi temsil ederken, total izlenme oranları bütün toplumsal kesimleri içine almaktadır. Bkz. TÜAD 2012.
- 4 Aynı zaman dilimine odaklanacak olursak, *Kızılıçık Şerbeti*'nin özet yayını 10 Mart akşamı totalde 10. AB grubunda 5., 17 Mart akşamı totalde 10. AB grubunda 3., 24 Mart akşamı totalde 8. AB grubunda 3., 31 Mart akşamı totalde 7. AB grubunda 3., 7 Nisan akşamı ise totalde 8. AB grubunda 4. en çok izlenen program olmuştur.
- 5 <https://www.youtube.com/@kizilicikserbetidizi>. İzlenme rakamları 10 Temmuz 2023 tarihinde kaydedildi. Dizinin bölümleri aynı zamanda Show TV web sitesinden de izlenebilmektedir.
- 6 Nitekim aynı dönemde yine Show TV'de yayınlanan *Aile* dizisindeki Leyla karakterinin, abajurdan ampülü çıkardıktan sonra oğluna “hiç kimsenin sizin hayatınızdan çalmasına izin vermeyeceğim” demesi, yaklaşmakta olan seçimlere bir gönderme olarak yorumlanmış ve yapımcı şirketin bu iddiayı reddeden bir açıklama yapmasına sebep olmuştur (Birgün, 2023).
- 7 <https://twitter.com/ebekirsahin/status/163487705974611488>.
- 8 Cezayı düzenleyen 6112 sayılı kanununun 32'nci maddesinin 1. fıkrası, ihlalin ağırlık derecesine göre önceki ayın brüt ticari iletişim gelirinin %2si-%5'i aralığında idari para cezası ve ilgili programın yayınının beş defaya kadar durdurulmasını öngörmektedir. RTÜK, kanalın gelirinin %5'i miktarında para ve beş kez yayın durdurma cezası vererek Show TV'yi bu maddenin öngördüğü en üst sınırdan cezalandırdı.
- 9 <https://twitter.com/pinardeniz12/status/1646964669863677970>.
- 10 <https://twitter.com/sinematvsen/status/1647873130847715331>,
<https://twitter.com/SenaristBir/status/1647261928518033410>.
- 11 Söz konusu sahne, dizinin YouTube sayfasında ayrı bir video olarak bulunmaktadır: <https://www.youtube.com/watch?v=BYi7vKokKKY>.
- 12 <https://twitter.com/ilhantasci/status/1638501068597260288>.
- 13 Kızılıçık Şerbeti ile ilgili yazılarında Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çıkması ve/ya 6284 sayılı yasanın kaldırılması tartışmalarından bahseden yorumcuların listesi oldukça kabarıktır: Aldoğan, 2023; Cerrahoğlu, 2023; Çelenk, 2023; Gökırmaklı, 2023; Kavuker, 2023; Kepenek, 2023; Madayanti Şen, 2023; Poyrazlar, 2023; Yılmaz, 2023.
- 14 Zehra Çelenk'in (2023) kendisi de bir yazısında kullandığı “Yakarsa dünyayı Nursemalar yakar” sloganıyla bu kurmaca karakteri siyasi bir sembole dönüştürmeye katkıda bulunanlar arasındaydı.
- 15 <https://twitter.com/gurseltekin34/status/1639573941478998017>.
- 16 <https://twitter.com/NiyalApla/status/1647121650268119042>.

Kaynakça

- Adorno, T.W. (1975). Culture industry reconsidered. *New German Critique*, 6, 12-19.
- Akımerdem, F. (2023). Popüler kültür ve siyaset arasında sıkı bir bağ var. *Oksijen*, 21 Nisan, 12.
- Akkaş, B.D. (2023). ‘Nursemalar’ neden CHP'ye oy vermedi? *Perspektif*, 22 Mayıs. Erişim adresi <https://www.perspektif.online/nursemalar-neden-chpye-oy-vermedi/>.
- Aksoy, A. ve Robins, K. (2000). Thinking across spaces: Transnational television from Turkey. *European Journal of Cultural Studies*, 3(3), 343-365.
- Alçı, N. (2023a). Kızılıçık Şerbeti fenomeni ve RTÜK'ün adaletsizliği. *Habertürk*, 4 Nisan. Erişim adresi <https://www.haberturk.com/yazarlar/nagehan-alcı/3579762-kizilicik-serbeti-fenomeni-ve-rtukun-adaletsizligi>.

- Alçı, N. (2023b). Kızılılık Şerbeti'ni susturamazsınız. Engizisyon yargısı bu! Habertürk, 15 Nisan. Erişim adresi <https://www.haberturk.com/yazarlar/nagehan-alcı/3583111-kizilcik-serbeti-ni-susturamazsiniz-engizisyon-yargisi-bu>.
- Altınordu, A. (2023). Nursema'nın hikayesi bir damara fazla bastı. *Oksijen*, 21 Nisan, 12.
- Altuntaş, B. (2023). Kızılılık Şerbeti'nde karar çıktı. Dizi cuma günü yayında... Birseltuntas.com, 26 Nisan. Erişim adresi <https://www.birseltuntas.com/dizi/kizilcik-serbetinde-karar-cikti/20918/>.
- Aldoğan, Y. (2023). RTÜK, Kızılılık Şerbeti ve seçim! *Politikayol*, 15 Nisan. Erişim adresi <https://www.politikayol.com/rtuk-kizilcik-serbeti-ve-secim/>.
- Algan, E. Ve Kaptan, Y. (2023). Content is power: Cultural engineering and political control over transnational television. *International Communication Gazette*, 85(3-4), 325–344.
- Arvas, D. (2023). Kızılılık Şerbeti hangi taşı yerinden oynattı? *Habertürk*, 17 Nisan. Erişim adresi <https://www.haberturk.com/kizilcik-serbeti-hangi-tasi-yerinden-oynatti-3583473>.
- Basın Konseyi. (2022). *2022 Basın Konseyi basın özgürlüğü raporu*. İstanbul. Erişim adresi <https://www.basinkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2023/01/2022-BASIN-KONSEYI-BASIN-ÖZGÜRLÜĞÜ-RAPORU.pdf>.
- Bennett, T. (1980). Popular culture: a teaching object. *Screen Education*, 34, 17-29.
- Bennett, T. (2019). Popular culture and the turn to Gramsci. In J. Storey (Ed.), *Cultural Theory and Popular Culture: A Reader* (5th ed.) (75-81. ss.). Abingdon: Routledge.
- Berlant, L. (2008). *The Female Complaint: The Unfinished Business of Sentimentality in American Culture*. Duke University Press.
- Bhutto, F. (2019). How Turkish TV is taking over the world. *The Guardian*, 13 Eylül. Erişim adresi <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2019/sep/13/turkish-tv-magnificent-century-dizi-taking-over-world>.
- Birgün. (2023). Ay Yapım'dan 'Aile' dizisindeki 'ampul' sahnesiyle ilgili açıklama. 4 Mayıs. Erişim adresi <https://www.birgun.net/haber/ay-yapimdan-aile-dizisindeki-ampul-sahnesiyle-igili-aciklama-434255>.
- Chambers, I. (1986). *Popular Culture: The Metropolitan Experience*. MacMillan.
- Cöbek, G. (2023). N'oluyor bu kadınlara?: Ekranlarda değişen kadınlık rolleri üstüne. *5Harfliler*, 17 Nisan. Erişim adresi <https://www.5harfliler.com/noluyor-bu-kadinlara-ekranlarda-degisen-kadinlik-rolleri-ustune/>.
- Cumhuriyet. (2023). Yargı dizisinin set ekibi, RTÜK'ün Kızılılık Şerbeti'ne verdiği cezayı protesto etti. 17 Nisan. Erişim adresi <https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/yargi-dizisinin-set-ekibi-rtukun-kizilcik-serbetine-verdigi-cezayi-protesto-etti-2072280>.
- Çelenk, S. (2010). Aşk-ı Memnu'dan Aşk-ı Memnu'ya yerli dizi serüvenimiz. *Birikim*, 256-257, 18-27.
- Çelenk, Z. (2023). Kızılılık Şerbeti övüyoruz: Huzurunuz bozulsun! *Gazete Duvar*, 30 Mart. Erişim adresi <https://www.gazeteduvar.com.tr/kizilcik-serbeti-ovuyoruz-huzurunuz-bozulsun-makale-1610748>.
- Daniel, J. F., III ve Musgrave, P. (2017). Synthetic experiences: How popular culture matters for images of international relations. *International Studies Quarterly*, 61(3), 503–516.

- Dorzweiler, N. (2017). Popular culture in (and out of) American political science: A concise critical history, 1858-1950. *History of the Human Sciences*, 30(1), 138-159.
- Erbirer, E. (2023). Kızılılık Şerbeti övmeye devam ediyoruz. *Gazete Duvar*, 4 Nisan. Erişim adresi <https://www.gazeteduvar.com.tr/kizilcik-serbeti-ovmeye-devam-ediyoruz-haber-1611521>.
- Esberg, J. (2020). Censorship as reward: Evidence from pop culture censorship in Chile. *American Political Science Review*, 114(3), 821-836.
- Gazete Duvar. (2023). ‘Yalı Çapkımı’ndan ‘Kızılılık Şerbeti’ne destek. 15 Nisan. Erişim adresi <https://www.gazeteduvar.com.tr/yali-capkinindan-kizilcik-serbetine-destek-galeri-1613647>.
- Gökırmaklı, I. (2023). Aklımızda sorularla dadandık: Neden herkes Kızılılık Şerbeti izliyor? *Dadanizm*, 31 Mart. Erişim adresi <https://dadanizm.com/kizilcik-serbeti-dizi-neden-seviliyor/>.
- Guriev, S. ve Treisman, D. (2022). *Spin dictators: The changing face of tyranny in the 21st century*. Princeton University Press.
- Habertürk. (2023). Show TV’den Kızılılık Şerbeti açıklaması. 14 Nisan. Erişim adresi <https://www.haberturk.com/show-tv-den-kizilcik-serbeti-aciklamasi-3583015>.
- Hintz, L. (2021). The empire’s opposition strikes back: Popular culture as creative resistance tool under Turkey’s AKP. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 48(1), 24-43.
- İrvan, S. (2023). RTÜK kararı konusunda uzman görüşü. Erişim adresi https://im.haberturk.com/images/others/2023/04/15/RTUK_KARARI_KONUSUNDA_UZMAN_GORUSU._SULEYMAN_IRVAN.pdf.
- Jansen, S.C. ve Martin, B. (2015). The Streisand effect and censorship backfire. *International Journal of Communication*, 9, 656-671.
- Joint International Press Freedom Mission to Turkey. 2021. *Turkey: Spectre of a digital lockdown*. Viyana: International Press Institute.
- Kadıoğlu, G.S. (2023). RTÜK ‘Kızılılık Şerbeti’ni döktü, Odatv perde arkasını öğrendi. *Odatv*, 17 Nisan. Erişim adresi <https://www.odatv4.com/guncel/rtuk-kizilcik-serbeti-ni-doktu-odatv-perde-arkasini-ogrendi-astronomik-zarar--280905>.
- Kaplan, Y. (2023). Diziler, toplumu “kurşuna diziıyor”! *Yeni Şafak*, 26 Mart. Erişim adresi <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/diziler-toplumu-kursuna-diziıyor-4518265>.
- Kavuker, C. (2023). Kızılılık şerbeti niçin hedef gösterildi? *Evrensel*, 12 Nisan. Erişim adresi <https://www.evrensel.net/haber/487264/kizilcik-serbeti-nicin-hedef-gosterildi>.
- Keleş, Ş. Z. (2023). Nursemalar ilk turda bitirebilir! *Politikoyol*, 3 Nisan. Erişim adresi <https://www.politikoyol.com/nursemalar-ilk-turda-bitirebilir/>.
- Kepenek, E. (2023). “Kızılılık Şerbeti” yasağı: Tutarsız tutarlılık. *Bianet*, 16 Nisan. Erişim adresi <https://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/277339-kizilcik-serbeti-yasagi-tutarsiz-tutarlilik>.
- Kraidy, M.M. ve Al-Ghazzi, O. (2013). Neo-Ottoman cool: Turkish popular culture in the Arab public sphere. *Popular Communication*, 11(1), 17-29.
- Madayanti Şen, T. (2023). Kızılılık Şerbeti ve günahlarımız. *Birgün*, 22 Nisan. Erişim adresi <https://www.birgun.net/makale/kizilcik-serbeti-ve-gunahlariniz-430737>.

- Merton, R. K. (1987). Three fragments from a sociologist's notebooks: Establishing the phenomenon, specified ignorance, and strategic research materials. *Annual Review of Sociology*, 13, 1-29.
- Murat, A. (2018). News media consolidation and censorship in Turkey: From liberal ideals to corporatist realities. *Mediterranean Quarterly*, 29(3), 78-97.
- Öncü, A. (2000). The banal and the subversive: Politics of language on Turkish television. *European Journal of Cultural Studies*, 3(3), 296-318.
- Övet, E. (2023a). Yasaklar caziptir. *Habertürk*, 5 Nisan. Erişim adresi <https://www.haberturk.com/yazarlar/esin-ovet-1064/3580034-yasaklar-caziptir>.
- Övet, E. (2023b). Kızılılık Şerbeti. *Habertürk*, 16 Nisan. Erişim adresi <https://www.haberturk.com/yazarlar/esin-ovet-1064/3583302-kizilcik-serbeti>.
- Öz, I. (2023). Işıl Öz'ün Funda Şenol ile "Kızılılık Şerbeti" üzerine söyleşi. *Medyascope*, 20 Nisan. Erişim adresi <https://medyascope.tv/2023/04/20/isil-ozun-funda-senol-ile-kizilcik-serbeti-uzerine-soylesisi/>.
- Özçetin, B. (2019). 'The show of the people' against the cultural elites: Populism, media and popular culture in Turkey. *European Journal of Cultural Studies*, 22(5-6), 942-957.
- Özdemir, Ö. (2023). Kızılılık Şerbeti: 'Kutuplaşmanın aşılması hayalini kurduruyor'. BBC Türkçe, 28 Nisan. Erişim adresi <https://www.bbc.com/turkce/articles/cglzj5yl578o>.
- Öztürkmen, A. (2018). "Turkish content": The historical rise of the *dizi* genre. *TV/Series* 13. Erişim adresi <http://journals.openedition.org/tvseries/2406>.
- Poyrazlar, E. (2023). Turkey's Erdoğan risks alienating conservative women voters. *Politico*, 10 Mayıs. Erişim adresi <https://www.politico.eu/article/turkeys-erdogan-risks-alienating-conservative-women-voters-cranberry-sherbert/>.
- Radyo Televizyon Üst Kurulu. (2023). Üst Kurul Kararları. Toplantı No: 2023/12 Karar No: 15. Erişim adresi <https://www.rtuk.gov.tr/UstKurulKarar/Detay/19541>.
- Sarıgül, H. (2023). Zehra Çelenk: Nursema politik bir simgeye dönüştü. *Bianet*, 8 Nisan. Erişim adresi <https://m.bianet.org/biamag/diger/276981-zehra-celenk-nursema-politik-bir-simgeye-donustu>.
- Sirman, N. ve Akınerdem, F. (2019). From seekers of truth to masters of power: Televised stories in a post-truth world. *South Atlantic Quarterly*, 118(1), 129-144.
- Solaker, G. (2023). RTÜK'te sonbaharda dengeler değişebilir mi? *Deutsche Welle*, 19 Temmuz. Erişim adresi <https://amp.dw.com/tr/rtukte-sonbaharda-dengeler-degisebilir-mi/a-66280371>.
- Sözeri, C. (2023). Kızılılık Şerbeti'nin 'adaleti', AKP'nin seçim stratejisini sarstı. *Evrensel*, 9 Nisan. Erişim adresi <https://www.evrensel.net/yazi/92785/kizilcik-serbetinin-adaleti-akpnin-secim-stratejisini-sarsti>.
- Storey, J. (2018). *Cultural theory and popular culture* (8th ed.). Londra ve New York: Routledge.
- Street, J. (1997). *Politics and popular culture*. Cambridge: Polity Press.
- T24. (2023a). Aile dizisinden Kızılılık Şerbeti'ne destek. 19 Nisan. Erişim adresi <https://t24.com.tr/video/aile-dizisinden-kizilcik-serbeti-ne-destek,53553>.
- TÜAD. (2012). *S.E.S. Sunum*. Erişim adresi https://tuad.org.tr/upload/dosyalar/SES_Projesi.pdf.
- van Zoonen, L. (2004). *Entertaining the citizen: When politics and popular culture converge*. Rowman & Littlefield.

- Yanardağoğlu, E. ve Karam I.N. (2013). The fever that hit Arab satellite television: audience perceptions of Turkish TV series. *Identities*, 20(5), 561-579.
- Yanardağoğlu, E. ve Neval, T. (2020). From TRT to Netflix: Implications of convergence for television dramas in Turkey. In Y. Kaptan, E. Algan (Eds.), *Television in Turkey: Local production, transnational expansion and political aspirations* (189-204. Ss.). Cham: Palgrave MacMillan.
- Yesil, B. (2016). *Media in new Turkey: The origins of an authoritarian neoliberal state*. University of Illinois Press.
- Yıldız, N. (2023). Sana verdiğim oyu, sen neden ona veriyorsun? *SuperHaber*, 19 Nisan. Erişim adresi <https://www.superhaber.com/sana-verdigim-oyu-sen-neden-ona-veriyorsun-makale-451199>.
- Yılmaz, M. Y. (2023). Nursemalar kimden korkmalı? *T24*, 23 Mayıs. Erişim adresi <https://t24.com.tr/yazarlar/mehmet-y-yilmaz/nursemalar-kimden-korkmali,40114>.